De Schout op het matje geroepen in 1744

J.A. van den Berg
Schepersweg 58, 3621 JL Breukelen

In het begraafboek van de Nederduitsch Gereformeerde Kerk te Breukelen treffen we de volgende aankondiging aan[1]:

"Den 2e Junij is een verdronken knegt
van Gerrit Deegenkamp woonend
op Rietveld[2] genaamd
Jan de Keijser alhier op 't K[erk]hoff begraven

komt de kerk daarvan voor het
kleed van f 3 - 3 --
voor een uur luijden -12 --
voor de baar - 2 --
f 3 -17 --

dit is aanstonds betaalt
door sijn vader Lammert Keijser
woont te Schalkwijk "

Eigenlijk is deze mededeling niet zo opvallend. Een begraafboek is immers voor dit soort mededelingen. Bovendien verdronken er in onze waterrijke omgeving geregeld mensen. Dat ik toch deze mededeling naar voren haal heeft een andere oorzaak. Want in de Resolutien van het Hof van Utrecht[3] wordt over het verdrinken van Jan Keijser ook gesproken. En dat is niet zo normaal. De betreffende Resolutie begint aldus:

"Saturni den 9 Junij 1744
Schout en Geregt[4] van Breukelen
St Pieters Gerecht[4] voor Commissaris
van den Hove zijnde ontboden, en versche,,
nen ter zake het Hof kennis had
gekreegen zij op den 28 May 1744
door den chirurgijn Pieter van
Woudenberg hadden geschouwen
het doode Lichaam van zekere Jan
Keijser onder dezelver Geregte in het
water verongelukt buyte kennisse
en authorisatie van den Hove en . . . . "

Schout en Schepenen hadden beter moeten weten. Het was nu eenmaal niet toegestaan om in dit soort verdrinkingsgevallen eigen rechter te spelen. Zonder toestemming van het Hof van Utrecht mocht geen lijkschouwing gehouden worden. Het was trouwens maar de vraag of een verdronkene ook werkelijk door verdrinking om het leven was gekomen. De drenkeling kon ook het slachtoffer zijn van een geweldmisdrijf.

Wat hebben Schout en Schepenen nu tot hun verdediging aan te voeren? We volgen nog even de Resolutie:

. . . "en dienaengaende door voorm[el]de schout en
Geregte tot verschoning zijnde ingebragt

dat die chirurgijn in het Huys alwaer
het doode Lichaam lag zijnde gehaeld
om ader te laten zonder ordre van
het zelver Geregt het gem[elde] Lichaam
had gevisiteerd en hun lieden van
sijn bevinden kennis gegeven heeft . . ."

Even kreeg ik het onbehaaglijke gevoel dat Schout en Schepenen zich aan hun verantwoordelijkheid wilden onttrekken. Maar we moeten toch aannemen dat zij de waarheid spraken en zeker niet probeerden de Raadsheer van het Hof, de Heer van Bronckhorst, die deze zaak behandelde, een rad voor ogen te draaien.

Pieter van Woudenberg was dus de hoofdschuldige. Ook hij had beter moeten weten. Hij was geroepen om te aderlaten en had ook maar even de lijkschouwing erbij gedaan.

Ook hier blijft de vraag: waarom? We zullen op deze vraag wellicht nooit een antwoord vinden. Als chirurgijn had Pieter van Woudenberg zeer beperkte bevoegdheden. Aderlaten mocht, maar de meeste medische ingrepen werden door opgeleide artsen gedaan en een chirurgijn had geen goede medische opleiding gehad. Hij was niet veel meer dan een 'eerste hulp' voor het platteland.

Voor Schout en Schepenen liep het met een sisser af. Zij boden de Heer van Bronckhorst hun excuus aan. Van de Raadsheer kregen ze wel te horen:

"dat Schout en Geregte zig wel
zouden hebben te wachten van in
het vervolg iets diergelijks te onder,,
nemen."

Pieter van Woudenberg kwam er niet met een waarschuwing af. De Raadsheer oordeelde:

"dat aan de chirurgijn voor de gedaene visitatie
geen salaris zou werden goedgedaen . . .".

Het zal de lezer niet ontgaan zijn, dat, gelet op de snelheid van het verkeer in die dagen, het wel even kon duren voordat iemand van het Hof bij de plaats des onheils kwam, of toestemming van het Hof tot lijkschouwing verkregen werd. Het was de bedoeling dat de verdronkene bij de plaats des onheils bleef totdat aan dit vereiste was voldaan. Niet zelden gebeurde het daardoor, dat het slachtoffer uren op de walkant lag; zeker als het om een onbekende ging. Maar aan de jurisdictie van het Hof mocht niet getornd worden.

Noten

1 Begraafboek 1734 - 1749. Archief N.H. Kerk te Breukelen, inv. nr. 93b (Rijksarchief te Utrecht).
2 Gerrit Deegenkamp woonde op de boerderij Rietveld aan de Nieuweweg.
3 Resolutien van het Hof van Utrecht, inv. nr. 39 (Rijksarchief te Utrecht).
4 "Geregt" werd hier gebruikt in de betekenis van "schepenen" en van "gerechtsheerlijkheid" (= het gebied dat door die schepenen werd bestuurd).